

УДК 658

Юлія МЕЛЕНЧУК

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Резюме. Проаналізовано сучасний стан галузі, проведено аналіз виробництва, експорту та імпорту товарів вітчизняного виробництва, визначено тенденції розвитку. Доведено, що розвиток машинобудівних підприємств є необхідною передумовою економічного розвитку країни.

Ключові слова: машинобудування, виробництво, експорт, імпорт, машинобудівний комплекс, конкурентоспроможність.

Yuliia MELENCHUK

CURRENT STATUS AND ENGINEERING TRENDS OF MACHINE-BUILDING INDUSTRY OF UKRAINE

Summary. Engineering is the only branch of industry, which provides the introduction of scientific and technological progress in all other areas of the economy. It covers – 11 073 companies, 57 research institutes and 233000 job positions. So engineering is the most important complex, large manufacturing sector, it includes machine tools, devices, power, metallurgy, chemical equipment and agricultural machinery. Depending on the purpose of products produced, machine-building is divided into engineering sectors, and those in turn into subsectors (there are several dozens of them). The number of branches is continuously growing. Traditional engineering is divided into the following groups of industries: heavy machinery, the average mechanical engineering, accurate engineering, metal products and preparation manufacturing, general engineering, machinery and equipment repair. The author analyses the current state of the industry, provides the analysis of production, exports and imports of domestic products, identified trends. It is shown that Ukrainian engineering has low competitiveness both in domestic and foreign markets. It is proved that the development of engineering companies is a prerequisite for economic development. The state of operation and engineering companies directly depends on the state and quality of the productive apparatus of the country. It is therefore becoming actual need for continuous monitoring of the development and engineering.

Key words: engineering, manufacture, export, import, machine industry, competitiveness.

Постановка проблеми. У розвинених країнах машинобудування належить до найважливіших галузей промисловості. Розвиток машинобудування – основа науково-технічного прогресу в усіх галузях народного господарства. Розвиток галузі забезпечує конкурентоздатність товарів на ринку, що підвищує рівень економічного розвитку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами розвитку підприємств машинобудівної галузі займається велика кількість вітчизняних вчених: І.О. Макаренко, Т.О. Жуковська, Я.В. Кудря, Б.М. Данилишин, Д.М. Стеченко, Н.І. Шифріна та інші. У своїх працях вони зазначають важливість розвитку машинобудування, аналізують проблеми галузі, пропонують шляхи вирішення проблем, що виникають на шляху розвитку машинобудування в цілому. Але зважаючи на динаміку розвитку та виникнення нових проблем, залишаються не вирішені питання сучасного стану машинобудівної галузі України.

Метою статті є аналіз сучасного стану машинобудування, дослідити роль та місце машинобудівного комплексу серед інших галузей економіки України та подальші тенденції його розвитку.

Виклад основного матеріалу. На даний момент Україна потребує нових підходів до формування політики економічного розвитку, яка б забезпечувала

відновлення промисловості та її зростання. Однією з найпріоритетніших ланок її є машинобудування.

Це – найважливіша комплексна галузь великої обробної промисловості, містить верстатобудування, приладобудування, енергетичне, металургійне, хімічне, сільськогосподарське машинобудування [2].

Ця галузь впливає на продуктивність усієї сфери економіки країни, є так званим локомотивом успішної діяльності, що відіграє вирішальну роль у створенні матеріально-технічної бази господарства.

Промисловий потенціал держави, її конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, рівень соціального розвитку, науково-технічний прогрес, продуктивність праці людей зокрема, зниження матеріаломісткості, якість кінцевого продукту, збереження енергетичних ресурсів залежать від розвитку машинобудування. Воно забезпечує комплексну механізацію та автоматизацію виробництва для різних галузей народного господарства.

Для забезпечення стійкості національної економіки дуже важливою є наявність виробничих можливостей даної галузі. Постійний розвиток машинобудівного комплексу забезпечує рентабельність та конкурентоздатність товарів і послуг на ринку, зростання матеріального та інтелектуального рівня населення, що сприяє підвищенню рівня розвитку економіки окремих регіонів та, зокрема, держави. Що стосується України, то за роки незалежності темпи розвитку машинобудівного комплексу сповільнилися з причин морального та фізичного зносу основних і оборотних фондів. Це призвело до того, що низька якість та висока собівартість виготовленої продукції робить товар на ринку не конкурентоспроможним. Тому дослідження тенденції розвитку, виявлення проблем та визначення перспектив для машинобудівного комплексу є досить актуальним, бо Україна з великим потенціалом природних та інтелектуальних ресурсів має займати перші місця серед країн-лідерів у сфері машинобудування [1, с.143].

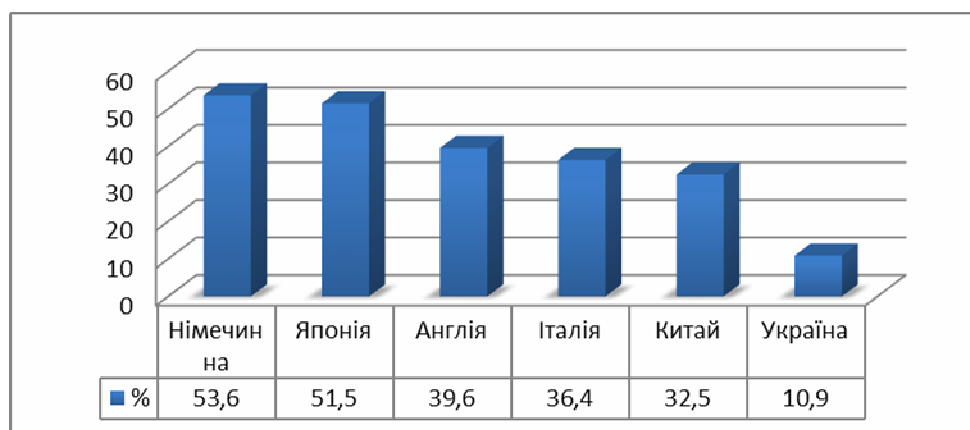

Рисунок 1. Лідери машинобудівної промисловості [побудовано автором за джерелом 3]

Figure 1. Most engineering industry [author composed by source 3]

З діаграми (рис.1) бачимо, що лідерами галузі є Німеччина, Японія, Англія, Італія, Китай, яких частка машинобудування займає від 30–50% загального обсягу промислової продукції. А в Україні ця частка у 2–3 рази нижча, становить тільки 10,9% – невеликий показник як для країни, що позиціонує себе індустріально-розвиненою державою.

Вітчизняні машинобудівні підприємства програють конкуренцію іноземним з трьох основних причин:

1. Величезний досвід у сфері створення машин і агрегатів та сучасні технології забезпечують європейським фірмам істотне науково-технічне випередження в порівнянні з вітчизняними виробниками за якістю, надійністю і довговічністю виготовленого обладнання.

2. Провідні світові фірми володіють досвідом і можливостями для реалізації проектів «під ключ», що істотно знижує транзакційні витрати замовника.

3. Іноземні машинобудівники мають змогу виконати замовлення в кредит, під низькі відсотки з відтермінуванням платежу на кілька років [5].

Отже, країни-лідери машинобудівної галузі застосовують різні механізми для відновлення виробництва й забезпечення міжнародної конкурентоспроможності машинобудівної продукції. Цей факт підтверджує, що вітчизняні підприємства машинобудування змушені функціонувати в умовах жорсткої конкуренції з боку іноземних виробників.

Україна володіє величезним машинобудівним комплексом (див. рис.2) та має складну галузеву структуру.

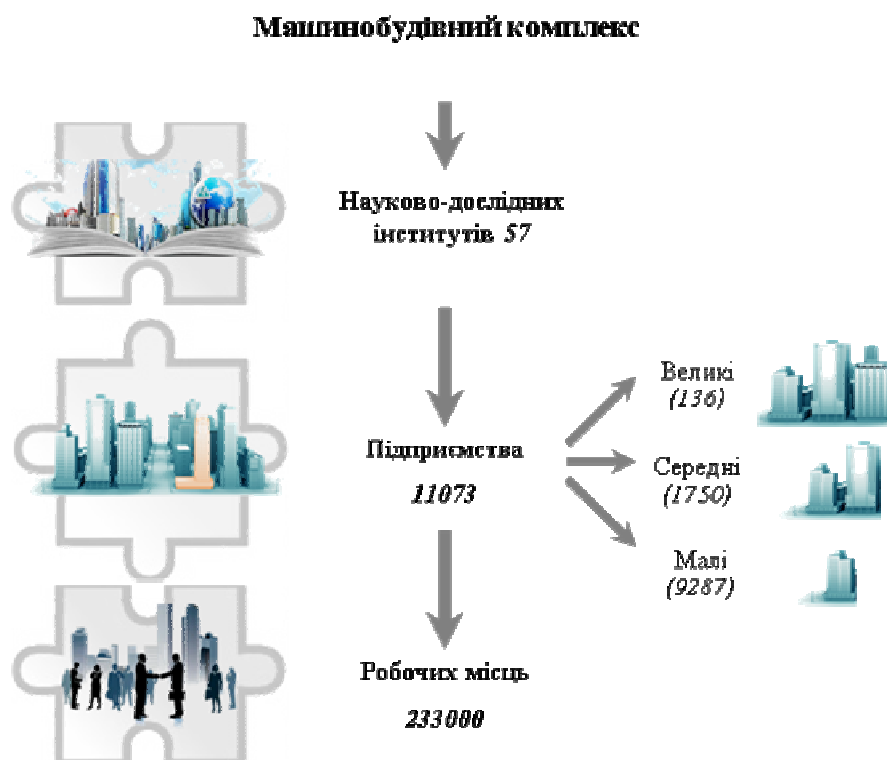

Рисунок 2. Структура машинобудівного комплексу [створено автором за джерелом 3]

Figure 2. Structure of engineering complex [created by the author of the source 3]

Машинобудівний комплекс – сукупність галузей промисловості, що виробляють устаткування для всіх підрозділів господарства, а також багато предметів споживання. Він має значний науково-виробничий потенціал, у ньому зосереджена третина всіх промислово-виробничих фондів і близько половини промислово-виробничого потенціалу країни. Комплекс являє собою найскладнішу і найбільш диференційовану галузь господарства. Залежно від цільового призначення продукції, що виробляється, машинобудування поділяється на галузі, а ті, у свою чергу, на підгалузі (їх нараховується кілька десятків) [4, с.147].

Традиційне машинобудування поділяють на такі групи галузей:

- важке машинобудування;
- середнє машинобудування;
- точне машинобудування;
- виробництво металевих виробів і заготовок;
- загальне машинобудування;
- ремонт машин і устаткування.

Для аналізу сучасного стану машинобудування доцільно проаналізувати динаміку обсягу виробництва, експорт та імпорт товарів машинобудівної промисловості в Україні. Отже, проаналізуємо основні показники обсягу виробництва машинобудівної галузі залежно від загальної промисловості України (див. рис.4).

З діаграми бачимо значне зниження показників як промисловості, так і машинобудування у 2013 році. Якщо порівняти показники реалізації продукції підприємств машинобудування від загального промислового виробництва, то у 2010 році ця частка становила 9,3%, в той час як 2011 (10%) та 2012 (10,2%) вона зросла, а в 2013 році скоротилася на 8,7% [3].

Рисунок 4. Динаміка обсягу виробництва машинобудування залежно від загальної промисловості України [побудовано автором за джерелом 3]

Figure 4. Dynamics of production engineering based on general industry Ukraine [author composed by source 3]

Варто зазначити, що 2013 рік виявився складним для машинобудівної галузі, це пояснюється:

- зниженням попиту на внутрішньому ринку, що пов'язане з скороченням купівельної спроможності споживача;
- зниженням інвестиційної діяльності;
- знеціненням та коливанням курсу національної валюти;
- високою ціною власної продукції, як наслідок високої вартості сировини та матеріалів;
- зростання імпорту у внутрішньому споживанні до 60–70%.

Отже, Україна перебуває у значній залежності від імпорту продукції машинобудування, що підтверджують дані табл.1.

Таблиця 1

Динаміка імпорту, експорту машинобудівної галузі України*

Table 1

Dynamics of import, export engineering industry Ukraine*

	2010	2011	2012	2013
Імпорт машинобудівної галузі (млн.дол. США)	8174,2	12795	13178,6	12469,8
Експорт машинобудівної галузі (млн.дол. США)	8174,2	12795	13178,6	12469,8

*Складено автором за джерелом [3].

Загальне зростання імпорту товарів машинобудівної промисловості у 2011 році порівняно з 2010 роком становить 56,5%. У 2012 році зростання становило 2,9%, а в 2013 році відбувся скачок імпорту в бік зниження на 5,4%.

Важливою складовою зростання національної економіки є збалансування імпорту та реструктуризація експорту. З табл.2 бачимо, що експорт в 2011 році порівняно з 2010 роком збільшився на 19,2%, а в 2013 році помітний спад на 0,7% порівняно з попереднім роком. З табл.2 помітно, що Україна займає незначне місце у світовій торгівлі машинобудівною продукцією.

Таблиця 2

Світовий експорт машинобудівної продукції*

Table 2

World exports of engineering products*

	2010	2011	2013
Експорт машинобудівної промисловості	5092722	5758613	5757734
Азія, в тому числі:	2106520	2333065	2377290
Японія	457952	480216	476028
Китай	781074	902599	965288
Європа в цілому	2023937	2338274	2219324
ЄС, в тому числі:	1932356	2231577	2118776
Великобританія	141659	163563	163043
Італія	160069	184622	171530
Німеччина	604752	707010	679164
Франція	201081	220777	214376
США	522037	581767	626731
Росія	16709	21131	19420
Україна	8900	11564	12956

*Складено автором за джерелом [3].

Таким чином, частка експорту українських машинобудівних підприємств у світовому експорті становить тільки 0,23% (за 2012 рік). Тоді як розвиненими експортними країнами західного регіону – Німеччина – 11,8% від усього світового експорту машинобудівної промисловості та США – 10,86%. А найбільшим експортером машинобудування в світі є Китай, частка експорту якого складає 16,77%.

Експорт країни порівняно з імпортом недостатній. Свідченням цього є недостатнє використання експортного потенціалу України порівняно з розвиненими країнами світу.

Не зважаючи на високий потенціал, сучасний стан вітчизняного машинобудування є незадовільним. Основні причини:

- відсутність державної підтримки;
- низькі темпи розроблення та випуску нової продукції;
- застарілі основні виробничі фонди;
- брак обігових коштів на підприємствах;
- недостатні внутрішні ринки збуту;
- недостатня конкурентна спроможність підприємств.

Висновки. Основними завданнями на сучасному етапі розвитку галузі є: розширення ринків збуту, підвищення конкурентоспроможності, поліпшення інвестиційної привабливості галузі, забезпечення підприємства висококваліфікованими науковими та робочими кадрами, технікою та використання сучасних технологій.

Conclusions. Summarizing all the above, the main objectives of the current development of the industry are: to expand markets, increase competitiveness, improve the

investment attractiveness of the industry, to provide enterprises with highly scientific and working personnel, equipment and use modern technology.

Використана література

1. Авдей, О.К. Тенденції розвитку машинобудівного комплексу України: сучасний стан та перспективи [Текст] / О.К. Авдей // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2011.
2. Вікіпедія вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Обод, М.Л. Економічна і соціальна географія України: посібник для вчителя [Текст] / М.Л. Обод. – Харків: Ранок, 2004. – 350 с.
5. Сокогутун, Г.О. Конкурентоспроможність машинобудівних підприємств України у порівнянні з іноземними [Текст] / Г.О. Сокогутун // Ефективна економіка. – 2013. – №10.

Отримано 03.02.2015